

Priprave na virus zika v EU

Povzetek

Epidemija virusa zika se še naprej širi po Severni in Južni Ameriki ter Karibih, prizadete pa so tudi številne druge države po svetu. Zdaj obstajajo dokazi o povezavi med okužbo z virusom med nosečnostjo in prirojenimi malformacijami možganov razvijajočega se zarodka. Obstaja tudi povezava med okužbo z virusom zika in Guillain-Barréjevim sindromom, za katerega so značilni paraliza in drugi nevrološki simptomi pri odraslih in manj pogosto tudi otrocih.

To poletje so v Evropi možni lokalni primeri okužbe z virusom zika, in sicer v tistih državah, v katerih je veliko komarjev vrste *Aedes albopictus* (tj. komar, ki lahko prenaša virus zika) ter v katerih so ekološke in podnebne razmere ugodne za tak prenos.

V avtonomni regiji Madeira (Portugalska) je večja verjetnost primerov lokalne okužbe z virusom zika kot v celinski Evropi. Na Madeiri živi glavna vrsta komarja, ki lahko prenaša ta virus, tj. *Aedes aegypti*, medtem ko je bil v celinski Evropi odkrit le manj učinkovit prenašalec, tj. komar vrste *Aedes albopictus*.

Po Evropi se odkrivajo „uvoženi“ primeri virusa zika, pričakuje pa se, da se bo njihovo število še povečalo zaradi velikega števila oseb, ki potujejo med najbolj prizadetimi regijami in Evropo. Pričakujejo se tudi primeri spolnega prenosa virusa zika pri potnikih, ki se vračajo z okuženih območij, o čemer se v nekaterih državah že poroča.

Pomembno je, da so države EU pripravljene na to nevarnost, za kar so potrebni operativni načrti ukrepov za odzivanje, vključno z zmogljivostjo za zgodnje odkrivanje in diagnosticiranje primerov in izvajanje nadzora ter zagotavljanje ustreznih virov za vzdrževanje večjega nadzora nad komarji. Brez teh ukrepov bi se lahko bolezen še bolj razširila, zaradi česar bi se povečali stroški za nadzor nad komarji in nego okuženih ter zaskrbljenost med bivalstvom.

Potreben je celosten odziv, države pa lahko svoje načrte povežejo na področjih:

- kliničnega ozaveščanja, da se omogoči zgodnja diagnoza,
- laboratorijskih zmogljivosti za odkrivanje virusa zika,
- obvladovanja,
- ukrepov za nadzor nad komarji,
- obveščanja javnosti.

Bistveno vprašanje

V tem dokumentu so navedeni ukrepi za pripravljenost, s katerimi se lahko čim bolj zmanjša tveganje za širjenje virusa zika v celinski Evropi, zlasti zaradi zaščite nosečnic in žensk, ki želijo zanositi, pri čemer se upošteva dokaz o povezavi med virusom zika in prirojenimi malformacijami možganov razvijajočega se zarodka.

Zaradi velikega števila ljudi, ki potujejo med regijami, okuženimi z virusom zika, in Evropo, je možno, da bi se virus pojavil v Evropi.

Komarji, ki lahko prenašajo ta virus, živijo v določenih regijah Evrope, zlasti v južni Evropi (glej sliko 1). To pomeni, da bi lahko bili primeri okužbe z virusom zika v EU posledica pika okuženega komarja ali spolnega prenosa.

V državah EU so že evidentirani primeri okužb z virusom zika pri potnikih, ki so se vrnili s potovanj, ter „uvoženi“ primeri prirojenih malformacij možganov razvijajočih se zarodkov. Evidentirani so bili tudi primeri spolnega prenosa virusa zika in v Evropi bi ga tako lahko prenašali potniki, ki so se vrnili z okuženih območij.

Posledice neukrepanja

Če zdravniki niso dovolj ozaveščeni o simptomih virusa zika ali so laboratorijske zmogljivosti omejene, se primeri morda ne odkrijejo dovolj zgodaj. Poleg tega bi lahko pomanjkanje ustreznih in pravočasnih ukrepov za nadzor nad komarji, pomanjkljivo obveščanje javnosti o tveganjih, povezanih s spolnim prenosom bolezni, ter neustrezno preprečevanje pikov komarjev tudi povečali verjetnost širjenja virusa.

Morebitno gospodarsko breme zaradi primerov virusa zika v Evropi bi bilo precejšnje, nastalo pa bi zaradi:

- **dodatnega kliničnega nadzora, potrebnega za nosečnice na okuženih območjih in nosečnice, ki se vračajo z okuženih območij:** če so nosečnice izpostavljene virusu zika, je priporočljivo, da se redno spremljajo in nadzorujejo;
- **dolgoročnih posledic nege otrok, ki se rodijo z mikrocefalijo:** mikrocefalija je neozdravljiva bolezen, za katero ni znanega zdravila ali standardnega zdravljenja. Dojenčki, rojeni s boleznijo, bodo potrebovali redne preglede in zdravniško pomoč za nadzorovanje in podpiranje njihove rasti in razvoja;
- **stroškov zdravljenja za obvladovanje primerov Guillain-Barréjevega sindroma:** za primere te bolezni je pogosto potrebna nega z mehanično ventilacijo na oddelkih za intenzivno nego.

Koristi dolgoročne naložbe v pripravljenost so jasne. V prihodnosti lahko pričakujemo, da bodo uvoženi novi primeri tega virusa, pri katerih bodo težave podobne, vzpostavitev dobrih praks pripravljenosti bo državam omogočila boljše obvladovanje virusa zika in drugih virusov, ki jih prenašajo komarji vrste *Aedes*, kot sta denga ali čikungunja.

Kaj lahko storimo?

Kaj lahko storimo za zgodnje odkrivanje okužbe in hiter odziv nanjo, da se zmanjša tveganje prenosa v EU?

Izvede se lahko usposabljanje zdravstvenih delavcev o pomenu zgodnjega odkrivanja virusa zika. Pripravijo se lahko smernice in postopki za zdravnike o tem, kako obravnavati bolnike, pri katerih obstaja sum okužbe z virusom zika (vključno s sprejetjem ukrepov, s katerimi se zmanjša tveganje za pojav primerov, pri katerih se virus med lokalno populacijo komarjev razširi prek človeka), kako potrditi okužbo z virusom zika in kako poročati o boleznih, ki jih prenašajo komarji.

V primeru alarma za javno zdravje, na primer po pojavu lokalnih primerov, bo takojšnje posredovanje informacij vsem zdravstvenim delavcem, javnim zdravstvenim službam in drugim sektorjem, kot so okolje, promet in turizem, omogočilo hitro odkrivanje primerov.

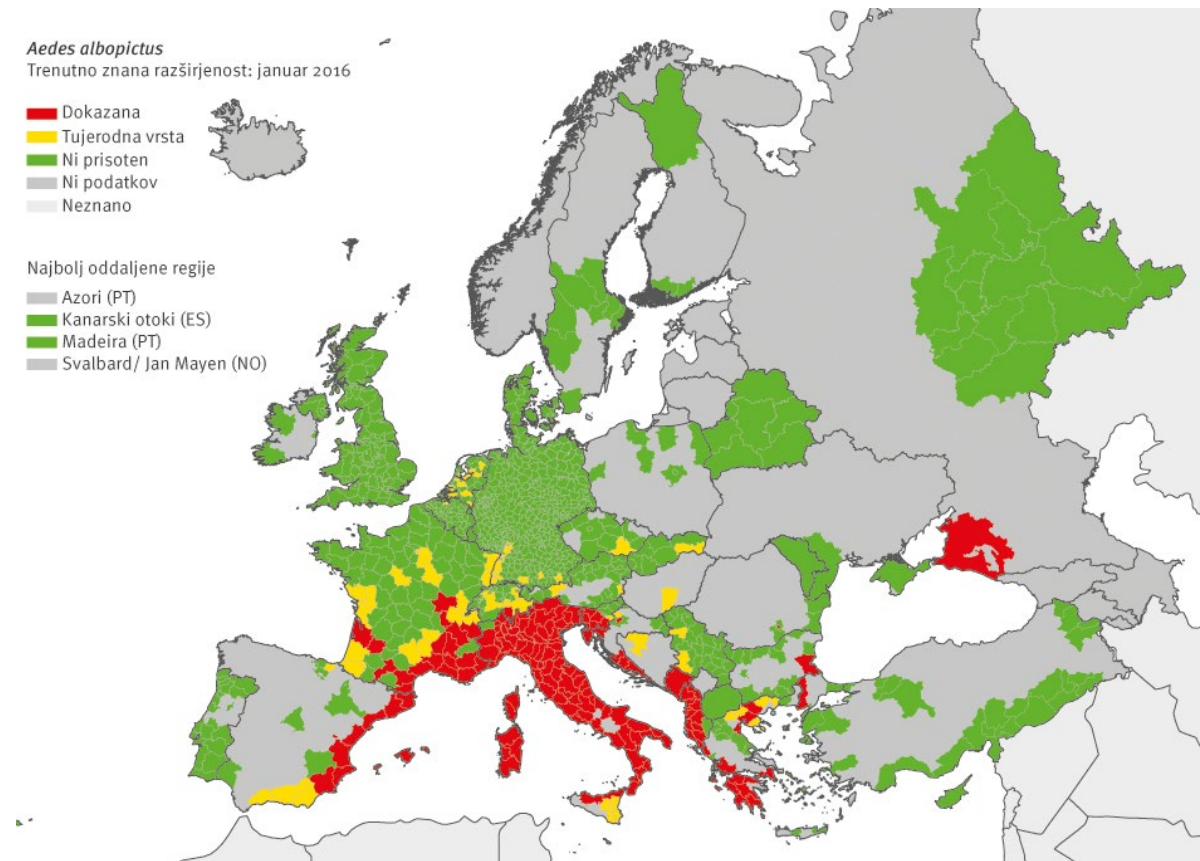
Pomembno je, da nacionalni organi zagotovijo zadostne in potrjene laboratorijske zmogljivosti za odkrivanje in določanje virusa ter serološko testiranje. Za dodatna testiranja bi bilo treba spodbujati tesno sodelovanje in komunikacijo med lokalnimi in referenčnimi laboratoriji.

Sistematično in redno si je treba izmenjevati podatke o nadzoru in spremljanju med vsemi sektorji na vseh ravneh (lokalni, regionalni in nacionalni). Od držav se tudi zahteva, naj o primerih poročajo Evropskemu sistemu spremljanja (TESSy).

Koristni viri ECDC

- Za bolnike s simptomi je na voljo in se lahko uporabi [algoritem javnozdravstvenih ukrepov za obvladovanje primerov, pri katerih se preiskuje okužba z virusom zika](#).
- [Smernice o nadzoru nad invazivnimi vrstami komarjev v Evropi](#) zagotavljajo uporaben pregled entomološkega nadzora na nacionalni in podnacionalni ravni.
- Na voljo so spletne [Vmesne smernice za izvajalce zdravstvenih storitev in laboratorijske diagnoze za virus zika](#), ki se lahko uporabijo kot smernice za laboratorijske diagnoze vzorcev.
- [Epidemija bolezni, ki jo povzroča virus zika: V priročniku za načrtovanje pripravljenosti na bolezni, ki jih prenašata komarja vrste *Aedes aegypti* in *Aedes albopictus*](#), so navedeni ukrepi za učinkovito zmanjšanje tveganja uvoza in lokalnega prenosa bolezni, ki jih prenašajo komarji vrste *Ae. aegypti* in *Ae. albopictus*.
- [Na strani o izbruhu virusa zika](#) je vsa vsebina, ki jo je center ECDC pripravil o trenutnem izbruhu virusa zika.

Slika 1 Območja, na katerih živi komar vrste *Aedes albopictus*, januar 2016

Vir: Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni (ECDC) Stockholm: 2016.

Z individualnimi in skupinskimi preventivnimi ukrepi se lahko spodbuja udeležba skupnosti pri nadzoru nad populacijami komarjev.

Kateri ukrepi za nadzor so na voljo v primeru lokalnega prenosa?

Pomembno je, da se načrtujejo in pripravijo ukrepi za nadzor nad komarji, da se lahko uporabijo takoj, ko se odkrijejo uvoženi primeri. Leta 2007 se niso zgodaj prepoznali lokalni primeri virusa čikungunja v severni Italiji, zato se je bolezen v tej regiji razširila na več kot 200 primerov [Rezza idr., 2007].

Med ukrepe, ki jih organi lahko sprejmejo med izbruhom bolezni, so vključeni zmanjšanje števila odraslih komarjev s škropljenjem z insekticidi iz zraka v skladu z uredbo EU o biocidnih proizvodih (Uredba (EU) št. 528/2012). Na institucionalni ravni ali ravni lokalne skupnosti bi se lahko izvajale splošne politike za uporabo biocidnih proizvodov za nadzor nad prenašalci bolezni na nacionalni ravni.

Pomembno je tudi, da se izvajanje ukrepov za nadzor nad prenašalci bolezni v svojem okolju (zmanjšanje gojišč, ukrepi za osebno zaščito) aktivira prebivalstvo. Med izbruhom virusa denga na Madeiri leta 2012 so se izvajale kampanje ozaveščanja od vrat do vrat ter dejavnosti, ki so zajemale skupnost in v katere so

bili vključeni različni sektorji družbe poleg objav na družbenih medijih [Sousa idr., 2012].

Kaj lahko storimo, da bi zmanjšali tveganje za nastanek škode, ki ga virus zika povzroči nosečnicam?

Zaradi dokazov o povezavi med okužbo z virusom zika med nosečnostjo in prirojenimi malformacijami možganov razvijajočega se zarodka se lahko sprejmejo ukrepi za obveščanje nosečnic in žensk, ki nosečnost načrtujejo, o tveganju pri okužbi s tem virusom ter najboljših načinov za preprečevanje pikov komarjev.

Dajo se lahko jasni nasveti nosečnicam in ženskam, ki želijo zanositi, kadar potujejo na območja, kjer se virus aktivno prenaša, in z njih, ter ženskam, ki prebivajo na tveganih območjih.

Morda bi bilo treba v skladu z nacionalnimi smernicami razmisliti o večjem nadzoru in spremljanju (z ustreznimi kliničnimi nasveti, diagnostičnimi storitvami in nego) nosečnic, ki se vrnejo z območij, kjer se virus aktivno prenaša.

Večja ozaveščenost ginekologov in nevrologov o simptomih okužbe z virusom zika bo omogočila zgodnje odkrivanje primerov okužbe.

Obstaja vrsta dokumentiranih primerov, da se je virus zika ob spolnem odnosu z moškega prenesel na žensko. Države lahko razmislijo o jasnih navodilih glede morebitnih previdnostnih ukrepov za moške in ženske, ki se vračajo z območij, kjer se virus aktivno prenaša, o tem, kako dolgo po povratku bi morali imeti varno spolnost.

Kaj lahko storimo za zmanjšanje tveganja prenosa bolezni s transfuzijami in presajenimi organi?

Začasno se lahko ustavijo darovanja tistih krvodajalcev in živih darovalcev celic in tkiv (kot je seme), pri katerih obstaja nevarnost okužbe z virusom zika. Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni vsak teden pripravljajo zemljevide območij s primeri lokalnih okužb z virusom zika, ki ga prenašajo komarji, v Evropi. To informacijo lahko nacionalni organi uporabijo za določitev območij, na katerih je možen prenos, in opredelitev varnostnih ukrepov za snovi človeškega izvora, ki bi se lahko uporabljali in so podobni tistim, ki so že vzpostavljeni za mrzlico Zahodnega Nila. Za vzdrževanje trajnostne oskrbe s krvjo se lahko uporabi laboratorijsko testiranje darovane krvi s testom nukleinske kisline RNA.

Za takojšnjo uporabo bi morali biti pripravljeni načrti pripravljenosti za varnost snovi človeškega izvora na območjih, na katerih poročajo o primerih okužb. V take načrte so vključeni ukrepi, ki jih izvajajo nacionalni organi, ustanove za snovi človeškega izvora in drugi udeleženci, ki so odgovorni za varnost in kakovost proizvodov iz snovi človeškega izvora.

V načrt se lahko zajamejo tudi preventivni ukrepi, ki jih je treba uporabiti pri vsaki pomembni fazi v dobavni verigi snovi človeškega izvora. V načrtu pripravljenosti bi se lahko glede na dejansko epidemiološko stanje določile metode za stalno ocenjevanje tveganja.

Dokaz

Uspešno celovito preprečevanje izbruha virusa čikungunje v Montpellieru v Franciji in odziv nanj

V nadaljevanju je predstavljen primer uspešnega programa celovitega preprečevanja in odziva v Franciji, s katerim se je zatrl izbruh virusa čikungunja, tj. še en virus, ki ga prenaša komar vrste *Aedes albopictus*.

Leta 2014 je v Montpellieru prišlo do izbruha 12 lokalno prenesenih primerov virusa čikungunje, ki jo širi komar vrste *Aedes albopictus*, tj. isti komar, ki lahko širi tudi virus zika [Delisle idr., 2015]. Prvi primer je bil potnik, ki se je vrnil iz Kameruna.

Avtorji trdijo, da se je virus lahko razširil, ker se niso takoj zatirali prenašalci bolezni okrog prebivališča prvega primera in ker zdravstveni delavci niso bili dovolj ozaveščeni o virusu čikungunja. Vendar je imel pri hitrem obvladovanju izbruha bolezni pomembno vlogo dober načrt pripravljenosti francoskih organov,

usmerjen na epidemiološke raziskave in ponavljajoče se postopke zatiranja komarjev. Načrt je vseboval tudi predvidene vire, ki bi bili potrebni v primeru izbruha bolezni, ter navedbo regulativnih orodij, kot je podroben opis pristojnosti posameznih udeležencev za tak primer, in načina, kako sporočati informacije za različne ravni tveganja.

Po odkritju prvega primera so bili sprejeti naslednji ukrepi: nadzor nad komarji v soseščini, ponovljeni postopki zatiranja komarjev kmalu po odkritju prvega primera in agresivna informacijska kampanja.

Ključni dejavnik pri uspešnem zatiranju izbruha bolezni je bil vključitev lokalnega prebivalstva in zdravstvenih delavcev. Avtorji predlagajo, naj nacionalni in lokalni organi, strokovnjaki za nadzor nad komarji in nacionalni laboratoriji načrte pripravljenosti pripravijo pred pojavom primerov bolezni, da bi izboljšali odziv javnega zdravstva na, v tem primeru, izbruh čikungunje.

Viri

Ta dokument se opira na naslednja poročila, članke in literaturo:

1. Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni. Hitra ocena tveganja. Epidemija okužbe z virusom zika: Šesti ponatis, 20. maj 2016. Stockholm: ECDC; 2016.
2. Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni. Epidemija okužbe z virusom zika: Priročnik za vrstortovanje pripravljenosti na bolezni, ki jih prenašajo komarji vrst *Aedes aegypti* in *Aedes albopictus*. Stockholm: ECDC; 2016.
3. Rezza, G., Nicoletti, L., Angelini, R., Romi, R., Finarelli, A. C., Panning, M. idr. Infection with chikungunya virus in Italy: an outbreak in a temperate region. *Lancet*. 1. dec. 2007; 370(9602):1840-6.
4. Delisle, E., Rousseau, C., Broche, B., Leparç-Goffart, I., L'Ambert, G., Cochet, A. idr. Chikungunya outbreak in Montpellier, France, September to October 2014. *Euro Surveill*. 2015; 20(17).
5. Sousa, C. A., Clairouin, M., Seixas, G., Viveiros, B., Novo, M. T., Silva, A. C. idr. Ongoing outbreak of dengue type 1 in the Autonomous Region of Madeira, Portugal: preliminary report. *Euro Surveill*. 2012; 17(49).
6. Centri za preprečevanje in obvladovanje bolezni: Dejstva o mikrocefaliji: <http://www.cdc.gov/ncbddd/birthdefects/microcephaly.html>.

Evropska komisija se v skladu z zakonodajo EU o resnih čezmejnih grožnjah za zdravje usklajuje z državami članicami EU prek Odbora za zdravstveno varnost, da bi zagotovila izmenjavo informacij in zaščitila usklajenost ukrepov po vsej Evropi. Naloga centra ECDC je ocenjevati tveganje ter zagotavljati podporo Evropski komisiji in državam članicam EU.

Poročilo o politiki ECDC so kratki dokumenti, ki izpostavijo določeno težavo javnega zdravstva in ponudijo na dokazih temelječe rešitve za odpravo te težave, s katerimi nagovorijo oblikovalce politik in vplivne osebe na evropski, nacionalni in regionalni ravni.

Izvorne datoteke se objavijo skupaj z različico PDF, da se dokument lahko prilagodi za uporabo na nacionalni ravni, na primer s prevodom besedila v druge jezike.

Predlog navedbe vira: Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni. Priprave na virus zika v EU Stockholm: ECDC; 2016.

Kataloška številka: TQ-04-16-490-SL-N
ISBN: 978-92-9193-932-9
DOI: 10.2900/348372

Slika na naslovnici: Eric Bridiers, Misija ZDA v Ženevi. Creative Commons (CC BY 2.0)

© Evropski center za preprečevanje in obvladovanje bolezni, 2016. Reprodukcijska je dovoljena z navedbo vira.